

DE ZANDLOPER

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Ede

Historisch Museum Ede

2003-3

COMBIMARKT

&

STUDIO EDE

VOORDEEL IN FOTO EN VIDEO

TEL. STUDIO EDE 0318 - 653363

Grotestraat 62, Ede tel. 0318-616414
Bellestein 21, Ede tel. 0318-614300
Stadspoort 10, Ede tel. 0318-652121
Hoofdstraat 24, V'daal tel. 0318-512689
Molenstraat 3, Rhenen tel. 0317-616866
PB 8170 6710 AD EDE

**FOTO
FILM
VIDEO
STUDIO**

Winkelcentrum Bellestein 21, 6714 DP Ede, tel.: 0318-640479

Contactlenzen / Oogmetingen / Oogdrukcontrole

ALLES VOOR DE DOE-HET-ZELVER

Autolakken

Draadmateriaal

Gereedschap

Verf

IJzerwaren

* Bezorgen gratis

Hout Board Triplex

Wandplaten Schroten

Wandweefsel

Dit alles natuurlijk bij

DOE-HET-ZELF MARKT

ELBERT JANSEN V/H DE NOOY

KOLKAKKERWEG 65 - 67 - EDE - TEL. (0318) 611 680

* Wij geven u een deskundig advies

DE ZANDLOPER

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Ede
31e jaargang nr 3 september 2003

Van het bestuur

Het is u zeker en vast opgevallen dat De Zandloper van juni 2003 eerst eind juli bij u in de bus is gevallen. De vertraging is ontstaan door een wisseling in de redactie en ongelukkig vallende vakantieperiodes. Tot zijn spijt heeft onze eindredacteur, Hans den Hartog, zijn functie om gezondheidsredenen moeten opgeven. Wij zijn Hans heel veel dank verschuldigd voor de wijze waarop hij vanaf het voorjaar 1996 het hoofdredacteurschap op zich genomen heeft.

Op de oproep in De Zandloper is een reactie binnengekomen. Mevrouw R. Tieben, journaliste en lid van onze vereniging, is bezig zich in te werken. De redactie zal zich beijveren de komende tijd De Zandloper weer in de bekende regelmaat te laten verschijnen. Overigens ziet de redactie uit naar nog een redactielid om de gelederen te versterken. We dienen de kwaliteit van ons blad hoog te houden.

Ondanks onze oproep in De Zandloper blijken er nog steeds leden te zijn die vergeten zijn hun contributie over dit jaar te betalen. Het is echter geen probleem deze omissie alsnog op te lossen. Met onze uitgaven hebben wij erop gerekend ook uw contributie te ontvangen.

Zoals u ook in de krant heeft kunnen lezen zullen de instellingen die worden gesubsidieerd met een subsidiekorting van 4% te maken krijgen in 2004. Als we onze activiteiten willen voortzetten is het van belang dat de vereniging haar ledental uitbreidt. **Er zijn redenen genoeg om een nieuw lid voor uw vereniging te werven!**

Hebt u nog nagedacht over het tachtigjarige bestaan in september 2004? Uw suggesties voor de PR-stunt zijn nog steeds welkom. Een forse ledenaanwas is het antwoord op de bezuinigingen.

DE ZANDLOPER is het orgaan van de Vereniging Oud Ede

- * Het dagelijks bestuur van de Vereniging Oud Ede bestaat uit de heren E. Lagerweij (voorzitter), J. van Raan (secretaris) en W. Kempe (penningmeester).
 - * De contributie bedraagt € 9,50 per jaar, te voldoen door storting op giro 353.42.68 van penningmeester Vereniging Oud Ede te Ede.
 - * Het Historisch Museum Ede (Museumplein 7, 6711 NA Ede, tel. (0318) 61 95 54) is open 's middags van twee tot vijf uur, op zondagen tot vier uur. Op maandagen is het museum voor het publiek gesloten.
 - * Conservator van het museum is drs. D.-J. List.
 - * De redactie van De Zandloper bestaat uit de heren drs. D.-J. List, F.G. van Oort, H. van Scherrenburg en mevrouw R. Tieben (eindredacteur).
 - * Adres voor vereniging, museum en orgaan: Museumplein 7, 6711 NA Ede, tel. (0318) 61 95 54.
 - * Productie van het blad: Drukkerij Frouws te Ede.
- ISSN 1384-7090

Van de redactie

Misschien was het u al opgevallen in het colofon van de vorige Zandloper, er is een nieuw redactielid bij gekomen. In dit stukje mag ik mijzelf voorstellen aan u. Mijn naam is Rianne Tieben-Arends, 27 jaar jong en sinds een jaar of acht woon ik in Ede. Ik heb hier journalistiek gestudeerd aan de Christelijke Hogeschool Ede en heb daarna een aantal jaren als journalist gewerkt bij onder meer de Ede Stad. Daarna ben ik mijn meisjesdroom gaan uitvoeren, namelijk geschiedenis studeren! Inmiddels ben ik met het vierde jaar van de deeltijd studie geschiedenis aan de Universiteit van Utrecht bezig, waar ik mij wil specialiseren in mijn passie, de geschiedenis van Oost-Europa, en dan in het bijzonder Tsjechië. Daarnaast volg ik een specialisatie op het gebied van historisch erfgoed en educatie. Ik denk dan ook dat ik bij de Zandloper en het Historisch Museum Ede prima op mijn plaats ben. Omdat ik geen 'echte' Edenaar ben, weet ik nog niet erg veel van de Edese geschiedenis, maar ik houd mij aanbevolen voor uw tips.

Als kersverse hoofdredacteur mag ik u een nieuwe Zandloper aanbieden, met daarin uiteraard museumnieuws, een verhaal van Herman van Scherrenburg over het Veldhuizerbos. Een onderzoek naar de beoefening van de kaatssport is geschreven door J.W. van Scherrenburg Gz. En Frans van Oort schreef een artikel over het schoonhouden van ons eigen straatje vroeger en nu.

Uit mijn pen komt nu slechts deze inleiding, maar in volgende nummers hoop ik u ook enkele boeiende historische verhalen voor te schotelen.

Museumnieuws Door Drs. Dirk-Jan List

Kant - Lace - Dentelle

De modieuze toepassing van kant door de eeuwen heen

Van 3 december tot en met 22 februari 2004 organiseert het Historisch Museum Ede, in samenwerking met de Kantkamer Huis Singraven te Denekamp, een bijzondere tentoonstelling over kant.

Veel modeprenten, oud en bijzonder kant en een ruim assortiment van met kant versierde kledingstukken en accessoires geven een overzicht van wel 5 eeuwen productie en toepassing van kant. Deze tentoonstelling beperkt zich niet tot de zichtbare kleding van de vrouw en het kind. Er is ook plaats voor de damesonderkleding, die vanaf 1850 in toenemende mate werd versierd met kant.

De getoonde collectiestukken behoren grotendeels tot de eigen museumcollectie. De oude kant is een bruikleen van de Kantkamer Huis Singraven te Denekamp, de modeprenten en de luxueuze onderkleding van de samensteller en conservator drs. D.J. List.

Machinaal

De kleding van de adel en de gegoede burgerij werd vervaardigd uit kostbare stoffen en rijkelijk versierd met passement en kant. Ook accessoires als mutsen, kragen en manchetten werden verfraaid met duur kant. Schilderijen tonen de immense luxe van toen. Vanaf het

Burgerdochter uit praag, ets 1643

Keerzijde

Meisjes en vrouwen verknoeiden hun ogen bij slecht licht. De fijne details van de kant werden zo regelmatig mogelijk geborduurd of geklost. Lange werkdagen, slechte werkomstandigheden en een karig loontje waren de keerzijde van de medaille. Het is voor ons moeilijk om je voor te stellen dat onder zulke slechte omstandigheden zulk prachtig kant tot stand kon komen.

Onderkleding

Na 1850 werd de onderkleding van de vrouw in toenemende mate versierd met kant. De eenvoudige hemden, onderbroeken en onderrokken van linnen werden vervangen door luxueuze exemplaren van fijne katoen en voorzien van versiering in kant. Aanvankelijk gebruikte men de grove geborduurde Broderie Anglaise, later de fijne Valenciennes-kloskant.

De gewone vrouw kon deze broderie nog namaken met behulp van de, in de modetijdschriften gepubliceerde, handwerkpatronen. De Valenciennes daarentegen werd doorgaans in de winkel gekocht. De luxe in de onderkleding is grotendeels te danken aan het feit dat de, in een wijde hoepelrok (crinoline) geklede, vrouw er niet aan ontkwam de omstanders zo nu en dan een blik op haar onderkleding te gunnen. Dit was zeker het geval bij het wandeltoilet met de rondom opgenomen japonrok. Zodoende werd de bovenste onderrok (bovenrok) onbeschaamd aan vreemde ogen getoond. Dit doet denken aan de tijd van de wijde gesteven petticoats uit de jaren vijftig, die tijdens het swingen heen en weer dansten. Meer dan eens en met veel trots werden de vele lagen kant van een nieuwe onderrok getoond.

Rond 1900 zijn de kostbare zijden onderrokken zo wijd geworden en zo overdadig versierd met stroken en kanten ruches dat de vrouw ruiste als zij voorbij kwam. Dit geheimzinnige geritsel werd frou-frou genoemd en was hoogst modieus.

einde van de achttiende eeuw geven de kleurige modeprenten aan hoe overdadig gegarneerd de algemene mode was. Enkele motieven, stroken en zelfs complete rokken werden vervaardigd uit kant.

Eén van de topstukken in de eigen collectie is een grote zwarte driehoekige kanten sjaal (ca. 1860). Deze sjaal werd gedurende de zomermaanden tijdens het flaneren als een mantel om de schouders geslagen.

Aan het einde van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw was de kantproductie erg groot. Naast de op de hand gemaakte kant werd veel machinaal vervaardigde kant verwerkt. Oude prijscouranten geven de mate van luxe in de vrouwenkleding goed aan. Maar zelfs wanneer deze kleding op de naaimachine was genaaid en met machinale kant was gegarneerd, dan konden toch alleen de rijken deze kledingstukken kopen!

Knipmuts

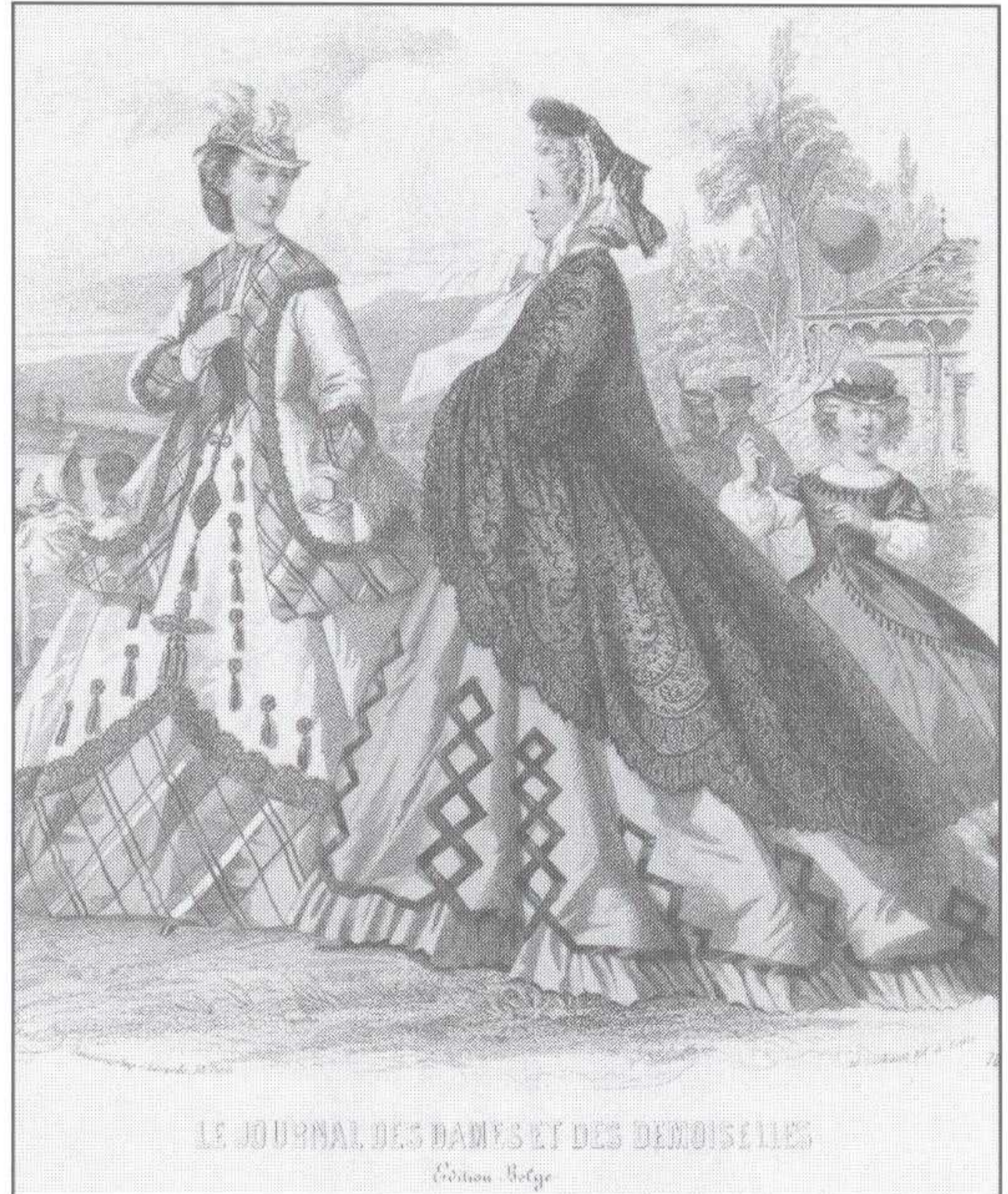
De Edese vrouw in haar sobere en sombere klederdracht bleef niet verstoken van kant. Op zon- en feestdagen werd vanaf het midden van de negentiende eeuw een mooie kanten knipmuts opgezet. Deze, uit de modieuze cornet ontwikkelde, klederdrachtmuts wordt gekenmerkt door de korte en fijn geplooiden ruche aan de voorzijde van de (mutsen-)bol (voorstrook) en de, door de jaren heen steeds langer wordende, strook in de nek (achterstrook).

De bol van de muts is vervaardigd uit getamboereerde kant. Ten onrechte wordt deze kant doorgaans Lierse kant genoemd. Er waren echter meerdere centra in België. Bij deze kant brengt de borduurster met een tamboereernaald ronde bloemmotieven aan op eenvoudige tule (tamboereren). De grootte van het borduurwerk werd bepaald door de hoeveelheid kant die nodig was voor het maken van één mutsenbol. Rond 1850 zijn de bloemmotieven klein, tegen 1900 zijn deze motieven uitgroeid tot grote rozetten. Er is dan niet veel meer te zien van de tule.

Rond deze tijd hangt de lange achterstrook in de nek op de schouders. Bij de luxere modellen is de eenvoudige tule van de achterstrook vervangen door tiptule, tule met een ingeweven stipje.

Broderie Anglaise, 1843

Mantel + garnering van kant, + 1865

Zowel de voorstrook als de kanten zoom van de achterstrook zijn gemaakt van kloskant. Dit kant wordt gemaakt op een kloskussen. Kloskant is gemakkelijk per strekkende meter te maken. Het patroon herhaalt zich en op het kloskussen is een draaiende cilinder aangebracht. Kantklossen lijkt erg ingewikkeld. De basishandelingen zijn echter beperkt. Wel is enige behendigheid vereist om de vele klosjes met draden te draaien en te kruisen. De spelden houden het patroon op z'n plaats. Ook in deze stroken overheersen de bloemmotieven. Had de boerin meer geld, dan werd de kanten zoom aan de achterstrook hoger (breder). Hierop heeft het volgende spreekwoord betrekking. Wie het breed heeft laat het breed hangen!

Doordeweeks droeg de boerin buiten een eenvoudiger muts, de zogenaamde 'rotsmuts'. Deze muts is vervaardigd uit katoen en alleen versierd met simpele strookjes en de grovere Broderie Anglaise.

Máxima

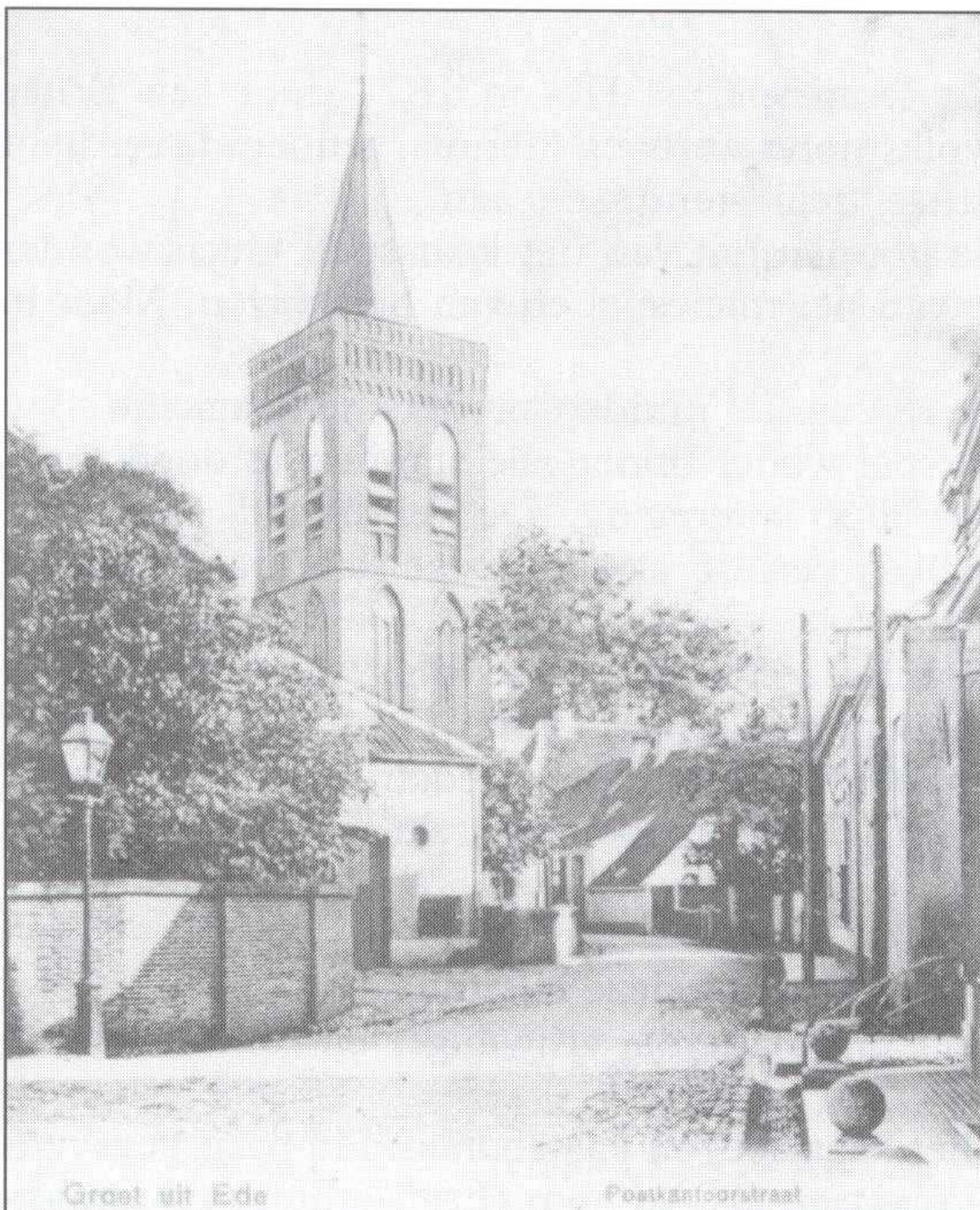
Wie de tentoonstelling van de kleding van Máxima heeft gemist hoeft niet te treuren. De modegalerij toont naast de met kant versierde kleding zowel haar trouwjapon met sluier als de oranje kanten avondjapon met stola. Beide ontwerpen zijn van de hand van de Italiaanse couturier Valentino en uitgevoerd in replica!

Over de weelderige sluier is het laatste woord nog niet gesproken. De lange sluier is namelijk niet op de hand geborduurd. Toch hebben maanden lang 8 vrouwen nijver aan dit kustwerkje gewerkt. Uit machinaal vervaardigde kant werden bloemranken geknipt. Deze ornamenten werden vervolgens op de hand op de tiptule van de sluier genaaid. Omdat de sluier erg lang en breed is werden twee breedtes van de tiptule verwerkt. Het gevolg is over de gehele lengte in het midden een naad. De zoom werd afgewerkt met een brede schulp-
rand.

De brochure over de kleding van Máxima is nog beschikbaar. In het kader van de kant-tentoonstelling is deze brochure eenmalig voor de leden van Vereniging Oud Ede verkrijgbaar voor € 2,- (in plaats van € 3,-). Dit boekje is zeker de moeite waard. De unieke informatie hierin over de garderobe van Máxima is door de grote modehuizen zelf aan het Historisch Museum Ede verschaft en niet te vinden in de landelijke weekbladen.

Deed men in Ede aan de kaatssport?

Door J.W. van Scherrenburg GZ

*De Torenstraat honderd jaar geleden.
Toen Postkantoorstraat genoemd.
Rechts de stenen bollen voor de
Brouwershoeve.
Daarna de Brouwerstraat in de zon.
Vervolgens het toenmalige postkantoor,
laatst GGD-functie.
Links de muur om de tuin van
boekhandelaar Menger.
Dan de 19e eeuwse schuur van de
winkeliers Lutherus en Jan van Omme
Het huis aan de Grotestraat kochten zij in
1828.
In het hoekje links voorbij de muur stond
De pomp op de Kaatsbaan.*

De geschiedenis van de kaatssport gaat zeer ver terug. In de 12e eeuwse Picardië komen we het spel al tegen. Franse monniken hadden tussen hun godsdienstige verplichtingen door behoefte aan lichamelijke ontspanning. Het balspel van de monniken raakte daar bekend als jeu de paume (= spel met de handpalm). In de 14e eeuw bereikt het spel de Nederlanden. Hertog Albrecht van Beieren, Graaf van Holland, resideerde nogal eens op het grafelijke kasteel, het Binnenhof in Den Haag. In 1388 moest het terrein naast de Ridderzaal geplaveid worden “daer myn heer te kaetsen pleeght.. ..”. In een traktaat met de titel “Dat Kaatspel ghemoralizeert, in gheestelike en waerlike justicien” (1431) wordt een beeld gegeven van het kaatsen zoals dat toentertijd werd beoefend en het gaat ook in op de spelregels.

Kaatsen wordt vooral beoefend in Zuid-Oost-Vlaanderen, Brabant en Henegouwen. In Zuid-Holland werd nog tot aan de Eerste Wereldoorlog gekaatst. Maar het meest actief waren de gebieden in West-Friesland en Friesland. In Franeker kun je het Kaatsmuseum bezoeken, het oudste sportmuseum van Nederland.

In het centrum van de Belgische stad Ath (60 km voorbij Brussel richting Lille) heeft men in een prachtig 17e eeuws gebouw in 2001 ook een kaatsmuseum gesticht namelijk Musée national de la Balle Pelote et des Jeux de Paume. Ook andere balspelen als tennis, base ball en cricket die uit het kaatsspel zijn voortgekomen, komen hier aan bod. Men beschouwt deze stad als één van de bakermatten van het kaatsspel in deze omgeving.

Na de monniken ging ook de adel kaatsen, waarna het volk eveneens volgde. De gegoede burgerij legde kaatsbanen aan, tot de 17e eeuw kaatste zij veel.

Het volk speelde in de openlucht, zonder omheining en zonder dak. De kaatssport maakte een ontwikkeling door van elitesport naar volkssport. Of van adelkaatsen naar boerenkaatsen. In Friesland speelt men het boerenkaatsen met zijn eigen spelregels bv. Parturen (teams) van 3 tegen 3 in plaats van 5 tegen 5. Ook de telling is anders.

De beoefenaren van het aloude overdekte kaatsen in Engeland noemen hun spel “real tennis”.

Ze geven hiermee aan dat er maar één echt tennisspel is. Het in 1874 door een Britse majoor bedachte “lawn tennis”, later in de volksmond kortweg “tennis” genoemd, verdient die naam eigenlijk niet, zo voeren de 2000 Britse “real”-tennissers aan.

Einde 17e eeuw komt er een neergang in de populariteit van het kaatsspel. Geen wonder na vijfhonderd jaar. Het kreeg concurrentie van het maliespel en van het kolven. Maar in Friesland bleef men ook na 1800 kaatsen.

Op 23 augustus 1893 werd in Franeker door een aantal middenstanders de kaatsclub “Jan Bogtstra” opgericht “om zodoende ’t oude spel weder onder alle standen te doen innemen”. In 1896 werd door de “arbeidersstand” hun vereniging “De Eendracht” opgericht. De verhoudingen waren goed want zij mochten van de al aanwezige kaatsbaan gebruik maken.

Het oprichten van de Nederlandse kaatsbond in 1897 bleek de redding van de sport. Er zijn nu nog ca. 15500 leden die het kaatsspel beoefenen in ons land.

De al sinds 1854 georganiseerde PC (Permanente Commissie)-wedstrijd in Franeker is voor het kaatsen als Wimbledon voor het tennis. Deze happening trekt jaarlijks meer dan tienduizend bezoekers naar Franeker.

Maar wat heeft dat met Ede te maken, vraagt U zich af na deze inleiding.

Op 25 april 2003 werd ik gebeld door de heer G. Gjaltema, vrijwilliger en rondleider van het Kaatsmuseum in Franeker.

Hij verzamelt alles over de geschiedenis van het kaatsspel en kaatsbanen. Hij bezit gegevens uit heel Nederland en ook van veel Gelderse plaatsen als Arnhem (Prinsenhof op de huidige markt; deze kaatsbaan is aangelegd in 1547, de laatste resten verdwenen met de afbraak

van de Prinsenhof in 1817. Onder Hertog Karel van Gelre (1467-1538) was er ook al een kaatsbaan in Arnhem), Dieren (Hof van Dieren, aanbesteed 1648), Lobith (vermeld 1441) en 's-Heerenberg (vermeld 1545 achter de Munt, in 1560 liet Graaf Willem IV een kaatsbaan bouwen op de Vinkenbergh bij kasteel Bergh, die er nog ligt). In Amsterdam heeft hij wel twintig kaatsbanen ontdekt. Hij logeerde die week bij zijn dochter in Arnhem. Het bloed kruipt waar het niet gaan kan. Hij ging op onderzoek in de bibliotheek in Arnhem, waar hij stuitte op het artikel "De Pomp op de Kaatsbaan"1).

Via via kwam hij bij mij met de vraag of ik iets wist over de kaatssport in Ede. Helaas moest ik hem hierin teleurstellen. Nergens in de archieven van Ede heb ik hierover iets gelezen. Het voornoemde artikel ging over de erfgenamen van de pomp op de Kaatsbaan in 1801 en had als doel de plaats hiervan vast te stellen. Wel kon ik hem vertellen dat ik in 1998 een tekeningetje vond uit 1684 waarop de Kaatsbaan vermeld stond. Een kopie hiervan (ook hier afgedrukt) wilde hij graag hebben.

De schout Johan Otters was toen aangesproken door de Heer van Kernhem in zijn functie van opperkerkmeester. Hij zou een stukje vicariegrond aan de kerk onttrokken hebben, maar kreeg wel gelegenheid zich te verantwoorden. De weduwe van Aernt Stevensen had een stukje vicariegrond in pacht. Cornelia Petersen wed. van de onderschout Aernt Stevensen van der Hart woonde daar dichtbij in het huis dat velen van ons nog gekend hebben als Brouwershoeve. Dit stukje grond was voor haar te veel. Johan Otters had voor drie jaar het huis van Hendrick Brantsen gehuurd. Omdat hij de hof bij dit huis te klein vond, bood Cornelia hem ongeveer 1/5 gedeelte (staat in de tekst) van haar grond aan. Dit stukje had

Johan Otters met rood krijt ingekleurd (het zwarte vlekje in het midden van de tekening).

Zijn brief geeft wel een inzicht in de verhoudingen van die dagen. Hij is schout van Ede, maar je bent verbaasd als je ziet hoe onderdanig hij zich opstelt in een klein probleem.

Hij wist niet dat de hof aan de vicarie behoorde. Hij dacht aan de pastorie want de wed. Arent Stevensen betaalde jaarlijks 5 gulden erfpacht aan Ds. Johannes Cloeck. Hij betaalde aan haar de pacht naar verhouding.

Situatietekening dd. 3 mei 1684 van de schout Johan Otters. Het zwarte vlekje is het betwiste stukje grond.

De buitenlijnen van de straten zijn toegevoegd evenals de tegenwoordige straatnamen.

Zo ver het stukje grond in zijn hof komt, heeft het aan beide zijden een doornen heg. Door verbinding van de hoekpunten van de heg kan dus weer gemakkelijk gescheiden worden.

“Op beide d’hoecken van d’hegge een swaere eijcken post doen setten, daer d’stakettingen (schuttingen van palen) om mijnen hoff gaende aen gehecht is, om die linie tot onderscheijt van beide zijts gronden altoos getrocken t’worden”, “Godt bewaer mij dat ick ijets in præjuditie van U Welgeb. off desselffs landerijen attenteren off ondernemen soude, door wiens gunste mijn fortune soo verre gemaect hebbe en vorder soecke t’maecken” enz.

In deze stijl gaat het verder, maar het zal wel met een sisser zijn afgelopen.

In de brief worden geen straatnamen genoemd. Voor verduidelijking heeft Johan Otters een tekeningetje bijgevoegd. Op de plaats van de Torenstraat lezen we: d’gemein straet genaemt d’Caetsbaen. Deze brief is gedateerd 3 mei 1684. De eerstvolgende vermelding is van 1749 bij het transport van een huis aan de Grotestraat (tussen Brouwershoef en Torenstraat). De achterkant komt uit op de Caetsbaen.

Op de plaats van Tonis Gerritsen(=Antonis Gerritsen van Ede) vinden we van 1766 tot 1788 het huis “de Kaatsbaan” vermeld, genoemd naar de straat waaraan het lag. De verdere overgangen van dit huis zal ik U besparen. Na de oorlog was hier de gemeentelijke dienst Sociale Zaken gevestigd. Tenslotte zat hier de GGD en hield de gemeentearts Van de Kulk hier kantoor en spreekuur. Waarna het gebouw is afgebroken tot meerdere glorie van het winkelcentrum “Hof van Gelderland”. Maar dit staat na nauwelijks 25 jaar al weer leeg en wordt afgebroken. De omlooptijd is wel erg kort geworden. Een echte miskleun dus.

Bekijken we de tekening nog eens.

Op de hoek van Grotestraat-Torenstraat lezen we op de tekening: Jenneken Hendrick Jansen. Dit was Jenneken Joachims, sinds 1644 weduwe van de timmerman Hendrick Jansen. Zij was een dochter van Joachim Janssen en Catharina van Angeren. Zij gebruikte daar nog meer stukjes grond. Laatst woonde hier in voormalig café “Onder de toren” wijnhandelaar Frans van der Horst. Het stond op de nominatie om afgebroken te worden, samen met het in hetzelfde pand gevestigde leegstaande restaurant Balkan Joegoslavië. Op 15 april heeft een brand hierbij al een handje geholpen waarna binnen enkele weken alles tegen de vlakte is gegaan.

Brant Willemsen was diaken tussen 1665 en 1667. Zijn eerste vrouw Hendrickje Dercks was een kleindochter van eerdergenoemde Catharina van Angeren uit haar eerste huwelijk met Hendrick Jacobs kleermaker in Ede.

Met Roelof Smit bedoelt men Roelof Willemsen Swaen, smid in Ede.

Tenslotte zien we nog vermeld de naam Cap. Ommeren. Mogelijk is dit kapitein Jacob van Ommeren die met het Wulfsgoed beleend was, dat op de plaats van de tegenwoordige Hema lag. Het oude (voor 1807) leengoed Hof van Gelderland lag daar achter.

Over de kaatssport in Ede hebben we niets gevonden. Maar de naam Kaatsbaan komt natuurlijk niet uit de lucht vallen. Vermoedelijk heeft men hier tot in de 17e eeuw het kaatsspel gespeeld. De naam Kaatsbaan is van 1684 tot na 1850 in Ede uit de archieven bekend. Dus bijna 170 jaar. Maar 1684 is ongetwijfeld niet het begin.

De Torenstraat van de foto is niet meer. Het sfeervolle en intieme straatje slingerde zich vanaf de toren om Brouwershoeve heen langs slager Hartman

en smid Dries Willemsen naar de Molenstraat.

In het al in de zeventiger jaren afgebroken gedeelte zat in 1944 na de slag om Arnhem generaal Sir John Hackett ruim 4 maanden ondergedoken bij de dames De Nooij. Op 5 februari 1945 kwam hij na een lange fietstocht door de sneeuw en een boottocht door de Biesbos in het bevrijde Brabant aan. Het is een straat met veel oude en nieuwe geschiedenis. Het laatste gehavende deel wordt nu verder afgebroken. De zuidzijde moet verwijderd worden zodat we de toren beter kunnen zien, bepaalde de afdeling "stads"planning van het dorp Ede. We krijgen dan een breed uitzicht op de toren.

Laten wij de afbeelding op de foto als een dierbare herinnering in ons hart bewaren als de echte Torenstraat. Maar die sfeer kunnen we nu niet meer proeven. De naam Torenstraat past daar niet meer bij.

Misschien een idee voor de straatnamencommissie. Geef aan de nieuwe brede weg tussen de Brouwerstraat en de Grotestraat een nieuwe, maar wel een historische en aan de plek verbonden naam: de Kaatsbaan.

1) *de Zandloper 1976-4. Zie ook G.A. Ede, Inventaris heer J. Das, invf.*

Een schoon straatje

Na anderhalve eeuw behoort eigenlijk iedereen nog steeds zijn eigen straatje schoon te vegen

Door F.G. van Oort

Straatonderhoud

De gemeentewet van 1851 gaf aan de gemeentebesturen richtlijnen om een groot aantal zaken te regelen en in verordeningen vast te leggen. Eén hiervan was de regeling voor het gebruik en het onderhoud van de openbare wegen.

Op 12 april 1856 werd door de Raad, op voorstel van de Burgemeester, een verordening aangenomen over de openbare straten en de begrinde wegen in de gemeente Ede.

Deze verordening was opgedeeld in twee hoofdstukken. Hoofdstuk één had betrekking op de openbare straten in de dorpen en hoofdstuk twee regelde vooral de begrinde wegen (meestal de doorgaande wegen die van dorp tot dorp liepen) in het buitengebied.

We bepalen ons voorlopig tot een aantal hoofdzaken uit het eerste hoofdstuk.

Zo moesten de hoofdbewoners van alle huizen, eigenaren of gebruikers van de pakhuizen, stallen en tuinen, de goten, riolen en de straten langs die gebouwen en erven behoorlijk schoon houden. Zij werden verplicht om minimaal twee keer per week -en wel op dinsdag en op vrijdag- de modder en het vuil uit de riolen en goten te scheppen en deze vervolgens met zuiver water door te spoelen. Daarnaast diende men de straten voor de halve breedte te vegen.

Bestond de straatbedekking uit keien of klinkers dan was het aanvegen slechts eenmaal per week verplicht maar dat moest dan wel op zaterdag gebeuren. Al deze regels moesten het gehele jaar door des namiddags om 4 uur zijn uitgevoerd.

Tenminste driemaal in het jaar -en wel in de maanden mei, juli en september- werden de eigenaren/gebruikers verplicht om de straten langs hun gebouwen en erven welke niet van keien waren voorzien voor de halve breedte behoorlijk uit te vullen (dus om de grote gaten

en smid Dries Willemsen naar de Molenstraat.

In het al in de zeventiger jaren afgebroken gedeelte zat in 1944 na de slag om Arnhem generaal Sir John Hackett ruim 4 maanden ondergedoken bij de dames De Nooij. Op 5 februari 1945 kwam hij na een lange fietstocht door de sneeuw en een boottocht door de Biesbos in het bevrijde Brabant aan. Het is een straat met veel oude en nieuwe geschiedenis. Het laatste gehavende deel wordt nu verder afgebroken. De zuidzijde moet verwijderd worden zodat we de toren beter kunnen zien, bepaalde de afdeling "stads"planning van het dorp Ede. We krijgen dan een breed uitzicht op de toren.

Laten wij de afbeelding op de foto als een dierbare herinnering in ons hart bewaren als de echte Torenstraat. Maar die sfeer kunnen we nu niet meer proeven. De naam Torenstraat past daar niet meer bij.

Misschien een idee voor de straatnamencommissie. Geef aan de nieuwe brede weg tussen de Brouwerstraat en de Grotestraat een nieuwe, maar wel een historische en aan de plek verbonden naam: de Kaatsbaan.

1) de Zandloper 1976-4. Zie ook G.A. Ede, *Inventaris heer J. Das, invj*.

Een schoon straatje

Na anderhalve eeuw behoort eigenlijk iedereen nog steeds zijn eigen straatje schoon te vegen

Door F.G. van Oort

Straatonderhoud

De gemeentewet van 1851 gaf aan de gemeentebesturen richtlijnen om een groot aantal zaken te regelen en in verordeningen vast te leggen. Eén hiervan was de regeling voor het gebruik en het onderhoud van de openbare wegen.

Op 12 april 1856 werd door de Raad, op voorstel van de Burgemeester, een verordening aangenomen over de openbare straten en de begrinde wegen in de gemeente Ede.

Deze verordening was opgedeeld in twee hoofdstukken. Hoofdstuk één had betrekking op de openbare straten in de dorpen en hoofdstuk twee regelde vooral de begrinde wegen (meestal de doorgaande wegen die van dorp tot dorp liepen) in het buitengebied.

We bepalen ons voorlopig tot een aantal hoofdzaken uit het eerste hoofdstuk.

Zo moesten de hoofdbewoners van alle huizen, eigenaren of gebruikers van de pakhuizen, stallen en tuinen, de goten, riolen en de straten langs die gebouwen en erven behoorlijk schoon houden. Zij werden verplicht om minimaal twee keer per week -en wel op dinsdag en op vrijdag- de modder en het vuil uit de riolen en goten te scheppen en deze vervolgens met zuiver water door te spoelen. Daarnaast diende men de straten voor de halve breedte te vegen.

Bestond de straatbedekking uit keien of klinkers dan was het aanvegen slechts eenmaal per week verplicht maar dat moest dan wel op zaterdag gebeuren. Al deze regels moesten het gehele jaar door des namiddags om 4 uur zijn uitgevoerd.

Tenminste driemaal in het jaar -en wel in de maanden mei, juli en september- werden de eigenaren/gebruikers verplicht om de straten langs hun gebouwen en erven welke niet van keien waren voorzien voor de halve breedte behoorlijk uit te vullen (dus om de grote gaten

te dichten). Bouwstoffen of andere voorwerpen mochten niet na zonsondergang op de openbare weg aanwezig zijn behoudens indien er een vergunning voor was afgegeven. Maar dan moest de plaats 's nachts goed verlicht zijn middels een lamp. Hetzelfde gold voor gekapte bomen en tassen hout. Op de straten mochten geen uithangborden worden geplaatst. Ook het aanplakken van bekendmakingen was verboden. Uitzondering hierop waren de reclamebiljetten die betrekking hadden op het bedrijf van de bewoners aan hun eigen huizen of als bord geplaatst op hun eigen erf. Maar de uitstalling en verkoop van de eigen goederen op tafels of kramen van het huis was zonder toestemming van B en W weer verboden.

Als door winterse toestanden, zoals ijzel, sneeuw of vorst, de straten glad waren dienden alle eigenaren of gebruikers de straat langs zijn gebouw of erf voor tenminste één Nederlandse el met zand, as of turfmolm te bestrooien.

Vervoer

Ook voor het vervoer over de openbare wegen werden richtlijnen opgesteld. Zo moesten bij het vervoer van "mest, modder of ander drekstoffen" de voertuigen zodanig ingericht en geladen te zijn dat niets daarvan op de straat kon vallen.

Bespannen voertuigen mochten nooit op de straten geplaatst worden zonder dat er geschikt toezicht was. Er moest altijd iemand bij de paarden of andere trekdieren aanwezig zijn.

Ook was het verboden om met diligences of andere zware rijtuigen hard over straat te rijden. Het nemen van bochten bij straathoeken diende stapvoets te gebeuren. De voertuigen moesten bij het laden en lossen zodanig geplaatst zijn dat de normale doortocht niet belemmerd werd.

Het inhalen of uitwijken van voer- of rijtuigen werd ook in regels gevangen. Zo moesten alle voer- en rijtuigen, wanneer zij elkaar tegen kwamen, ieder voor de helft "ter rechterzijde van de hand" uithalen. Dus rechts houden was hier het devies.

Was dit door bijvoorbeeld de diepe sporen niet mogelijk dan diende het voertuig, welke een afleidend spoor tegenkwam, zich daarvan te bedienen.

Het inhalen van een voertuig geschiedde middels het aanroepen van de voerman die dan rechts moest uitwijken om het andere rijtuig links voorbij te laten gaan.

Was een voertuig met honden bespannen dan was de begeleider verplicht, voor de tegemoetkomende rij- of voertuigen op tijd naar rechts te gaan, zijn voertuig te stoppen en zich voor de honden te plaatsen. Met honden mocht men slechts stilstaande rij- of voertuigen voorbij rijden.

Ten slotte

Al deze regels stammen uit de tijd van andere halve eeuw terug.

Ten aanzien van het vervoer zijn deze verplichtingen reeds lang vastgesteld in de Wegenwet die, wanneer nodig, regelmatig wordt bijgesteld.

Ook voor het onderhoud is al veel in Nederland in regels vastgelegd. Wat nooit is veranderd of herroepen - en dus eigenlijk door al die jaren heen nog steeds geldt - is de verplichting om je straat en je goot netjes schoon te houden.

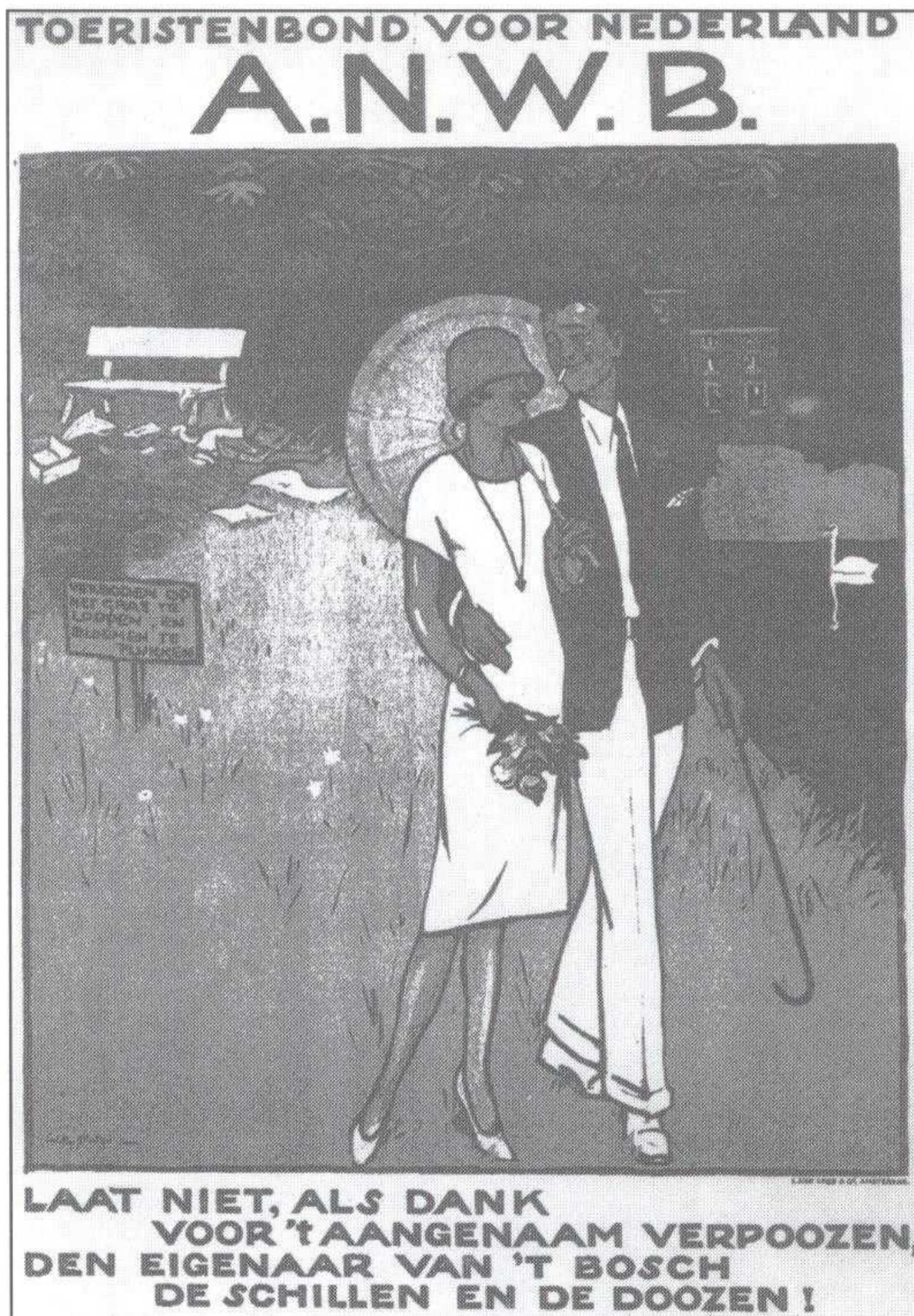
Misschien is in die oude tijd de basis gelegd voor de slogan "Nederland- Mooiland" en werd in het buitenland gesproken over het "propere" Nederlandse volk met haar schone straten.

Wat we nu constateren is een wegwerpcultuur met in bijna alle hoeken en gaten zwerfvuil waar zelfs onze eigen gemeente niet altijd meer tegenop kan.

Ook 150 jaar terug zijn deze regels niet voor niets opgesteld. Alleen toen was de sociale controle natuurlijk groter dan nu. Het probleem is echter niet veranderd, alleen omvangrijker en misschien op dit moment deels onbeheersbaar geworden.

Maar het betekent wel dat veel van die oude regels nog niet zo “gek” zijn.

Bron: Gemeente Ede, Oud archief

Laat niet als dank.....Deze versregel van de ANWB-poster is voor de ouderen onder ons al voldoende om het gehele dichtsel op te zeggen.

De slogan was er niet voor niets. Ook toen lieten velen het vuil zwerfen. Ook in 2002 is weer een campagne gestart om te zorgen dat zwerfvuil opgeruimd wordt. Het probleem is dus al oud!

Reden genoeg om een nieuw lid voor uw vereniging te werven!

Het Veldhuizerbos

Door H. van Scherrenburg

Een groep bomen bij elkaar wil niet zeggen dat zich daar een bos bevindt. Al heeft de gemeente de begroeiing tussen de westzijde van Veldhuizen en het terrein van de waterzuivering er deze benaming aan gegeven. De bordjes bij de ingangen zeggen hier alles over: regels over paarden, bromfietsen, open vuur, enzovoort. En niet te vergeten: het wild dient men met rust te laten. Inderdaad kan men soms een wild konijntje zien.

Maar voordat hier een echt bos is zijn we al gauw een generatie verder. Het is ook geen oorspronkelijk bos, maar een aangelegd gebied als compensatie voor een elders verdwenen stuk.

Als men door de wijk gaat en hier terechtkomt, is het nauwelijks voor te stellen dat hier vroeger een en al agrarische bedrijvigheid plaatsvond. Ook eindigde hier de langste straat die Ede heeft gekend: de Slunterweg. Van deze weg is slechts het gedeelte tussen Schaapsweg en Proosdijerveldweg overgebleven.

Toch zijn er in het bos nog wel sporen van het oorspronkelijke gebied terug te vinden. In de zomerperiode, als de beplanting volop in het blad zit valt het niet zo gauw op. Maar in de "kale" tijden is goed te zien dat hier in vroeger tijd weidevelden lagen en boerderijen stonden. Een stuk van een oude oprijlaan is terug te vinden, dit is de plek waar de Slunterweg ooit bij een boerderij eindigde. Maar ook zijn er nog stukken van oude sloten te zien, compleet met de daarbij behorende knotwilgen.

Wij mogen blij zijn dat op deze plaats niet alles is gesloopt. Juist de aanwezigheid van de toch bosvreemde begroeiing maakt dit nieuwe stuk bos uniek omdat een stukje geschiedenis is bewaard gebleven.

een winkel
vol (cadeau-)
ideeën voor
binnen en
buiten

Geels

E D E

Grotestraat 111, Ede Tel.:0318 61 92 92
geels@geelsede.nl www.geels-edede.nl

voor een
volledige
impressie
bezoek
onze
internet
site

Fahrenheitstraat 24
Postbus 262
6710 BG Ede
Tel. : (0318) 624 523
Fax: (0318) 625 161

- 24 uurs glasservice
- Onderhoudsschilderwerk
- Nieuwbouw
- Utiliteitsbouw
- Isolatieglas
- Voorzetramen
- Rolluiken
- Zonweringen enz.

Wordt lid van Vereniging Oud Ede.

Oud Ede houdt
de geschiedenis levend.

Periodieken, handelsdrukwerk,
brochures en folders
met vakmanschap vervaardigd bij:

DRUKKERIJ FROUWS EDE BV

Fahrenheitstraat 26, 6716 BR Ede, tel. (0318) 642 111, fax 642 757

**AANNEMERSBEDRIJF
WILLEMSSEN & ELBERTSEN EDE**

**NIEUWBOUW
VERBOUW EN ONDERHOUD**

Dwarsweg 10 - 6716 BJ Ede - Tel. (0318) 63 72 50 - Fax (0318) 63 97 62

U ZOEKT.....

HARKES

TUIN- EN KAMERPLANTEN CENTRUM
KLINKENBERGERWEG 29 EDE
TEL. 0318-612694

- POTTERIE VOOR KAMER EN TUIN
- MESTSTOFFEN - GRONDSOORTEN
- TUINPLANTEN - BLOEMBOLLEN
- ALLES VOOR DE VIJVER
- GRASZODEN
- NATUURSTEEN
- TUINHOUT
- TUINGEREEDSCHAP
- KAMERPLANTEN
- SNIJBLOEMEN